

CZU: 94(478)''1944''

TRECEREA PRUTULUI ÎN URMA CEDĂRII BASARABIEI DIN IUNIE 1940: ROMÂNIA SAU U.R.S.S.?

Philippe Henri BLASEN

Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”, Iași, România

Începând cu 28 iunie 1940, când România a cedat U.R.S.S.-ului Basarabia și Bucovina de Nord, locuitorii acestor teritorii, precum și o parte dintre cei din teritoriul rămas României, au fost nevoiți să aleagă între România și U.R.S.S. Pe baza unor surse din arhivele române, în acest articol se arată cum au restricționat România și U.R.S.S. trecerea Prutului, se examinează distribuția pe etnie și profesii a celor care plecau dintr-o țară în alta și se formulează ipoteze cu privire la motivele pentru care au ales aceștia o destinație sau alta. Autorul evidențiază că, în perioada pentru care sunt disponibile date amănunțite, etnicii români alcătuiau majoritatea covârșitoare atât a celor care treceau în România, cât și a celor care plecau în U.R.S.S. și că zeci de evrei încercau să treacă în România. Ajunge la concluzia că alegerea între România și U.R.S.S. nu se făcea în primul rând din motive naționale sau ideologice, ci că prevalau considerații practice legate de familie, de siguranța personală, de oportunitățile de muncă sau de studii.

Cuvinte-cheie: *Basarabia, Bucovina, România, U.R.S.S., migrații, minorități, antisemitism.*

CROSSING THE PRUT AFTER THE CESSION OF BESSARABIA IN JUNE 1940: ROMANIA VERSUS U.S.S.R.

From June 28, 1940, when Romania ceded Basarabia and Northern Bukovina to the U.S.S.R., the inhabitants of these territories and part of those of the remaining Romanian territory had to choose between Romania and the U.S.S.R. Using sources from Romanian archives, the article shows how Romania and U.S.S.R. restricted the crossing of the Prut. It examines the ethnic and the professional composition of the people who left for Romania or the U.S.S.R. and formulates hypotheses regarding the motives of their choice. The article emphasises that, during the period for which detailed data is available, ethnic Romanians formed the vast majority both of those who crossed to Romania as well as of those who left for the U.S.S.R. It highlights that tens of Jews attempted to enter Romania. It concludes that the choice between Romania and the U.S.S.R. was not principally due to national or ideological reasons, but that it chiefly was determined by practical considerations regarding family, personal security, as well as job and studies opportunities.

Keywords: *Bessarabia, Bukovina, Romania, U.S.S.R., migrations, minorities, antisemitism*

Introducere

Istoriografia mai recentă a Moldovei și a României a început să se intereseze mai îndeaproape de chestiunea succesului unirii Basarabiei cu România din 1918, precum și de cea a loialității populației basarabene față de statul român în perioada interbelică. Calea a fost deschisă de cartea fundamentală a istoricului Alberto Basciani, *Dificila Unire. Basarabia și România Mare 1918-1940*, publicată în original în italiană în 2005 și tradusă cu o anumită întârziere în română. În 2016, istoricul Svetlana Suveică a continuat cercetările în această direcție cu un articol important despre loialitatea funcționarilor din Basarabia în 1940. O problemă de care se lovește această cercetare este cum se poate reconstitui starea de spirit a populației basarabene. Sursele pe care istoricii le au la dispoziție sunt în primul rând rapoartele autorităților române și aprecierile autorităților sovietice, ambele marcate de subiectivitatea agenților statului. Vocile locuitorilor Basarabiei se aud mai clar abia în urma cedării provinciei pe 28 iunie 1940, când diferite instituții ale statului român culeg mărturiile miilor de oameni care sosesc pe teritoriul rămas României. Aceste voci sunt însă fără excepție favorabile României. Nu vorbesc cei care preferă U.R.S.S., ci doar se vorbește despre ei, la fel de subiectiv ca înainte.

În articolul de față examinăm un alt aspect care poate ajuta la lămurirea chestiunilor de mai sus, anume – alegerea între România și U.R.S.S. În urma cedării Basarabiei și Bucovinei de Nord, locuitorii acestor teritorii, precum și o parte dintre cei din teritoriul rămas sub stăpânirea românească au fost nevoiți să decidă dacă vor să rămână pe loc sau să plece în România, respectiv în U.R.S.S. Nici în acest caz nu există suficiente informații pentru a da un răspuns complet. În plus, după cum vom arăta, alegerea între cele două țări a fost puternic limitată atât de U.R.S.S., cât și de România. Însă, pe baza unor surse românești din Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale (SJAN Iași) și Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS), vom încerca să răspundem măcar parțial la următoarele întrebări: Cine a plecat? Din ce etnie făceau parte? Ce profesii aveau? Pornind de la aceste informații, vom formula unele ipoteze cu privire la motivele trecerii Prutului spre apus sau răsărit.

Trecerea Prutului

Datele cu privire la refugiații din diferite centre de încartiruire din județele Baia și Neamț, adunate într-un buletin informativ din 12 iulie al Comisariatului General pentru înfrânarea și reprimarea speculei, sunt o primă dovadă că au plecat etnici atât români, cât și minoritari în România.

Tabelul 1**Refugiații din diferite centre de încartiruire din județele Baia și Neamț**

Orașul	Total refugiați	Români	Germani	Evrei	Ruși	Ucraineni, ruteni	Poloni	Alții
Fălticeni	165	135	0	7	2	15	4	2
Pașcani	159	130	0	3	4	0	22	
Buhuși	393	352	9	7	0	4	19	2
Piatra-Neamț	1.409	1.192	53	3	13	42	89	17
Târgu-Neamț	302	294	1	0	3	2	0	2
Total	2.428	2.103	63	20	22	63	157	

Sursa: [1, f.158-162: buletin informativ, 12 iulie 1940]

Potrivit acestor date, în centrele respective de încartiruire se aflau în jurul datei de 12 iulie 86,6% refugiați etnici români și 13,4% refugiați minoritari. Trebuie însă notat că, în multe cazuri, opțiunea pentru România sau U.R.S.S. nu a fost respectată de țările de destinație.

Începând cu 28 iunie, U.R.S.S. a împiedicat evacuarea Basarabiei și Bucovinei de Nord. Nu doar că a sabotat planul de evacuare românesc, Armata Roșie ajungând deja pe linia de demarcație pe 30 iunie [2, p.285: procesul-verbal al ședinței comisiei mixte din Odessa, 30 iunie 1940; 1, f.91-92: declarația unei impiegate a judecătoriai mixte din Fălești, 6 iulie 1940], dar Armata Roșie le-a și interzis locuitorilor să plece [3, f. 276-277: declarația preotului din Molovata, 9 septembrie 1940; 4, f.15: raportul comandantului gărzii naționale din județul Storoiineț, 6 iulie 1940] și a blocat trenurile în gările din Bălți și Cetatea-Albă [1, f.134-135: declarația șefului gării din Stolniceni, 6 iulie 1940; 2, p.280-282: procesul-verbal al ședinței comisiei mixte din Odessa, 29 iunie 1940]. O campanie de propagandă viza să descurajeze plecările [3, f.485-489: declarația secretarului Camerei Muncii din Soroca, 13 septembrie 1940; 5, f.120: declarația unui concentrat din Mediaș, 2 iulie 1940]. Pe 1 iulie poliția „punctului de frontieră” Ungheni-Prut a raportat că, „în urma ocupării Târgului Ungheni de către trupele Sovietice, Podurile de peste Prut, a<l> Căilor ferate și cel al Șosele<lor> Naționale Chișinău-Iași, au fost închise” și că „pe ambele maluri s'au înființat santinele de pază române și sovietice” [6, f.25: raportul Poliției din Ungheni-Prut, 1 iulie 1940]. Așadar, la 22 de ani după integrarea Basarabiei în România, aglomerația Ungheni era din nou tăiată de o frontieră de stat. Poliția a mai transmis că „nu se permite trecerea nimănui din și în Basarabia de cât numai în urma trierei lor de către Comisiunea Româno-Rusă care este fixată [sic] la capul podului șoselei naționale de pe teritoriul român” [Ibidem], aceasta fiind compusă din doi ofițeri, un român și un sovietic, precum și câțiva asistenți. O comisie centrală cu sediul la școala primară din Ungheni-Prut, compusă din doi ofițeri superiori, un român și un sovietic, tria unitățile și materialele militare române sosind din Basarabia [Ibidem].

Închiderea podurilor, faptul că au fost postați grăniceri și că au fost stabilite comisii mixte, pe lângă încarcerării de militari, funcționari, politicieni etc. [7, f.1: nota informativă a postului de jandarmi din Golăești, 13 august 1940; 8, p.54-55], i-au dat U.R.S.S.-ului posibilitatea să restricționeze după bunul plac trecerea graniței spre România. Începând cu 20 iulie, nimeni nu a mai avut voie să părăsească teritoriile ocupate [9, f.46: referatul Poliției, 6 august 1940]. Paza frontierei a fost întărită, reducându-se drastic numărul trecerilor clandestine a Prutului înot sau cu barca [6, f.207: raportul Poliției din Ungheni-Prut, 24 iulie 1940; 9, f.46: referatul Poliției, 6 august 1940]. Grănicerii sovietici împușcau pe cei care încercau să treacă spre malul românesc [6, f.372: raportul Poliției din Ungheni-Prut, 4 august 1940; 7, f.1: nota informativă a postului de jandarmi din Golăești, 13 august 1940]. Cei care soseau în Ungheni erau trimiși înapoi în Chișinău pentru formalități birocratice [6, f.158: Chestura de Poliție din Iași către Inspectoratul de Poliție al Ținutului Prut, 21 iulie 1940].

Scopul nu era doar de a-i împiedica pe locuitorii teritoriilor ocupate să plece, ci și de a forța România să cedeze material rulant U.R.S.S.-ului [8, p.133-136: procesul-verbal al ședinței comisiei mixte din Odessa,

4 iulie 1940; p.157-158: *idem*, 26 iulie 1940]. După ce s-a semnat, pe 13 iulie și 1 august, „convenția pentru restituirea de către România față de U.R.S.S. a parcului de vagoane și locomotive”, precum și anexele acesteia [8, p.162-163: procesul-verbal al ședinței comisiei mixte din Odessa, 31 iulie 1940; p.164-165: *idem*, 1 august 1940], pe 3 august, Dmitri Timofeievici Kozlov, delegat sovietic în comisia mixtă din Odessa, a declarat că „evacuarea ofițerilor, funcționarilor și familiilor lor va fi realizată în cel mai scurt timp”, că „s-a permis evacuarea tuturor bolnavilor și a personalului din sanatoriul Bugaz” și evacuarea a „450 persoane, membrii ai familiilor de ofițeri și funcționari din Bucovina de Nord”, pe măsură ce România va „restitui” materialul rulant și va repara sau va reclădi podurile stricate în timpul evacuării [8, p.166-168: procesul-verbal al ședinței comisiei mixte din Odessa, 3 august 1940].

Cel târziu pe 12 august, trecerea Prutului spre România a fost reluată. Pe 16 august, 25 de pacienți și membri ai personalului sanatoriului din Bugaz au sosit la Ungheni-Prut [10, f.147: „tabel de refugiații români repatriați din sănătorul Bugaz-Basarabia”]. Însă, pe 17 și 26 august Kozlov a acuzat România că nu a predat decât parțial și în proastă stare materialul rulant [8, p.169-171: procesul-verbal al ședinței comisiei mixte din Odessa, 17 august 1940; p.175-178: *idem*, 26 august 1940]. Pe 26 august, Kozlov a mai declarat că a „studiat proiectul de convenție pentru evacuarea din U.R.S.S. în România a ofițerilor, funcționarilor și a celorlalte persoane, primit din partea delegației române cu nr.456 din 23 august 1940”, concludând că încheierea unei asemenea convenții era necesară. A informat delegația română că „s-a început de către Guvernul U.R.S.S. evacuarea ofițerilor, funcționarilor de stat, familiilor lor și a persoanelor particulare care doresc de bună voie să se întoarcă în România”, că „vor fi evacuați toți supușii români care doresc de bună voie să se întoarcă din U.R.S.S. în România”, că „evacuarea se va face prin punctele Bahrinești [județul Rădăuți] și Ungheni” și că cei care se vor evacua vor fi predați în cinci loturi pe 27 august și 3, 10, 17 și 30 septembrie [8, p.175-178: procesul-verbal al ședinței comisiei mixte din Odessa, 26 august 1940]. (După cum se va vedea, aveau să fie însă mai multe loturi.) Pe 28 august, delegatul român Aurel Aldea a promis că materialul rulant va fi predat integral până pe 5 septembrie [8, p.179-181: procesul-verbal al ședinței comisiei mixte din Odessa, 28 august 1940]. Pe 2 septembrie, același delegat a ridicat tonul, acuzând că, de când există comisia mixtă din Odessa, U.R.S.S. „a făcut prea puțin”, că evacuarea din U.R.S.S. decurge prea lent și că unii ofițeri și funcționari sunt reținuți în teritoriile cedate. Kozlov a respins acuzațiile, afirmând că se respectă planul stabilit [8, f.186-188: procesul-verbal al ședinței comisiei mixte din Odessa, 2 septembrie 1940]. Pe 6 septembrie, răspunzând unui memoriu transmis de delegația română, a repetat că evacuarea din U.R.S.S. nu se face după bunul plac al autorităților sovietice și că Armata Roșie nu a împiedicat nicidecum retragerea trupelor române [8, p.193-195: procesul-verbal al ședinței comisiei mixte din Odessa, 6 septembrie 1940]. Afirmările sunt în contradicție cu un lung șir de mărturii. Cei care voiau să treacă în România erau reținuți în Ungheni, partea sovietică, și trimiși înapoi în interiorul Basarabiei [3, f.577-579: declarația unui controlor de urmărire din Soroca, 13 septembrie 1940].

De asemenea, U.R.S.S. nu respecta alegerea tuturor celor care voiau să treacă în Basarabia sau în Bucovina de Nord. Delegatul sovietic din comisia mixtă instalată la capul podului din Ungheni-Prut nu a permis trecerea, pe de o parte, a evreilor și cetățenilor români fără domiciliu în Basarabia sau fără un alt fel de legătură cu provincia [6, f.25: raportul Poliției din Ungheni-Prut, 1 iulie 1940] și, pe de altă parte, a celor originari din Vechiul Regat, pe 10 iulie 2.000 de evrei regățeni fiind trimiși înapoi în Iași [11, f.499: raportul biroului statistic militar, 11 iulie 1940]. Drept consecință, Ministerul Internelor a stabilit pe 13 iulie că se pot înscrie pe listele de plecare spre Basarabia și Bucovina doar cei originari de acolo [12; 13, f.647: telegrama nr.9536/13 iulie 1940 a Ministerului Internelor]. În zilele următoare a ordonat „severe măsuri pentru oprirea evreilor regățeni de a se deplasa către punctele de trecere în acea provincie, iar cei plecați să fie trimiși la urma lor” [6, f.88: copia ordinului nr.171/1940 al ministrului Internelor].

Pe 24 iulie, Poliția din Ungheni-Prut a mai raportat că delegații sovietici refuză persoane creștine născute în Basarabia, „în majoritatea lor mici funcționari și meseriași”, care au locuit cinci ani sau mai mult în Vechiul Regat, trimițându-i la legația sovietică din București [6, f.211: raportul Poliției din Ungheni-Prut, 24 iulie 1940]. Pe 30 iulie a anunțat că delegații sovietici îi resping pe cei mai mulți care vor să treacă în Basarabia pentru că nu au documente care să le dovedească originea basarabeană sau au doar documente eliberate de autoritățile regățene, în care delegații nu au încredere [6, f.319: raportul Poliției din Ungheni-Prut, 30 iulie 1940]. Pe 6 august, poliția a raportat că, de acum, demobilizații trebuie să spună din ce județ sunt și să prezinte un act militar, iar civilii „trebuie să facă dovada că sunt originari din Basarabia și au fost stabiliți în timpul din urmă în această provincie”. Delegații sovietici îi refuzau pe cei căsătoriți cu regățene, pe cei născuți pe teritoriul românesc

rămas, pe cei originari din Basarabia și stabiliți pe acest teritoriu de mai mult de un an, pe cei cu rude în acest teritoriu etc., trimițându-i la legația sovietică din București [9, f.46: referatul Poliției, 6 august 1940]. Totuși, nu toți cei fără documente erau respinși definitiv, delegații sovietici făcând în unele cazuri verificări [3, f.232: referatul Poliției, 4 septembrie 1940; 7, f.372: *idem*, 11 septembrie 1940; f.370: *idem*, 12 septembrie 1940].

Și România refuza intrarea unor persoane în țară. Categoriile respective erau redefinite de mai multe ori și criteriile erau de obicei ambigue, însă de fiecare dată erau respinși evreii și alți minoritari. În noaptea din 27 spre 28 iunie, ministrul Internelor a ordonat că „pentru populația civilă nu pot pleca decât cetățenii de origine română cu prioritate asupra celor minoritari” [10, f.273: telegrama nr.137/28 iunie 1940 al ministrului Internelor]. Așadar, minoritarii erau tratați drept cetățeni de mâna a doua, nedoriți în România. Pe 1 iulie, Poliția din Ungheni-Prut a raportat că delegatul român din comisia mixtă instalată la capul podului i-a primit pe militarii și civilii care își dovedeau cetățenia și originea etnică românești, dar nu și pe evrei și etnicii ruși. A menționat însă că s-a făcut o excepție pentru „8 evrei cetățeni români comercianți din Regat, cari, venind în Basarabia cu diferite afaceri comerciale sau altele, nu au mai avut timp disponibil de a se reîntoarce înapoi” [6, f.25: raportul Poliției din Ungheni-Prut, 1 iulie 1940]. Așadar, evreii au fost împărțiți în două categorii.

În jur de 20 iulie, rezidentul regal (gubernatorul) al Ținutului Prut a decis că „orice individ ce pare suspect fie pe baza actelor prezentate, fie după înfățișare, sau cel care nu prezintă siguranță că este de pe teritoriul vechiului Regat, va fi respins până se va verifica situația lui”, cu scopul de a împiedica intrarea în țară a agenților sovietici [10, f.199; 6, f.177: divizia a 13-a infanterie către Chestura de Poliție din Iași, 20 iulie 1940]. Așadar, toată populația Basarabiei era de acum suspectă, iar respingerea provizorie se putea face în mod arbitrar. Pe 21 iulie, brigada a 13-a infanterie a stabilit norme provizorii, împărțindu-se refugiații în mai multe loturi: 1) funcționarii români și ofițerii cu familiile lor; 2) românii basarabeni și germani; 3) evreii și „străinii de alte naționalități” (însemnând, probabil, „alți minoritari”) pentru care s-a primit aprobarea de la divizie, refuzându-li-se până la aprobare trecerea pe malul românesc [14, f.53: notă de serviciu a brigăzii a 13-a infanterie, 21 iulie 1940].

Pe 24 august, „Comisiunea Mixtă De Repatrieri Ungheni” a primit noile norme stabilite de ministrul Internelor, care prevedeau împărțirea repatriților și expatriților în trei categorii: „a) Funcționarii publici, militarii și familiile lor, indiferent de originea acestora din urmă; b) Locuitorii originali din cuprinsul regatului de orice altă profesiune, soldații, germanii, italienii și francezii minoritari; c) Locuitorii basarabeni de origine etnică română” [7, f.140-141: Direcția Generală a Poliției către Comisiunea Mixtă de Repatrieri Ungheni, 24 august 1940]. Rezultă, așadar, că minoritarii din Basarabia trebuiau respinși. Acest lucru era menționat explicit în ceea ce îi privea pe „evreii originari din teritoriile ocupate” [*Ibidem*]. Normele reflectau și suspiciunea față de basarabeni în general, bănuți că ar fi putut fi agenți sovietici, cu familii ținute ostatice în Basarabia [*Ibidem*; 7, f.255: raportul Chesturii de Poliție din Bacău, 2 septembrie 1940]. Suspiciunea față de evrei avea trăsăturile unei paranoia antisemite [6, f.179: comandamentul „Avântul” către Chestura de Poliție din Iași, 21 iulie 1940; f.181: Chestura de Poliție din Iași către comandamentul „Avântul”, 26 iulie 1940; f.180: „tablou de refugiații din Basarabia, reținuți la Chestura Poliției Iași pentru cercetări”].

În plus, autoritățile române au profitat de permeabilitatea frontierei ca să scape de evrei și de alte persoane din Basarabia și Bucovina care locuiau în teritoriul rămas. Pe de o parte, ministrul Internelor a dat ordine pentru a înlesni plecarea evreilor, ucrainenilor și „basarabenilor” [10, f.257: telegrama nr.145/30 iunie 1940 a ministrului Internelor; 12: telegrama nr.8942/2 iulie 1940 a ministrului Internelor; 13, f.646: prefectul județului Cluj către pretori și notari, 3 iulie 1940], iar o campanie de presă s-a adresat muncitorilor basarabeni [15, p.3], tuturor celor dornici de a pleca în Basarabia [16, p.3], respectiv, în urma restricțiilor sovietice, „persoanelor născute sau cari au avut domiciliul în Basarabia și în regiunea de Nord a Bucovinei, aflate astăzi sub dominațiunea U.R.S.S., și cari doresc să se înapoieze la locurile lor” [17, p.3]. Pe de altă parte, autoritățile române au recurs la metode mai drastice. Așadar, după ce delegații sovietici au respins pe 28 iulie 61 dintre cei 72 de oameni care voiau să treacă în Basarabia, Poliția din Ungheni-Prut, care îi socotea „indezirabili și periculoși ordinei și siguranței statului”, fiind aproape în întregime evrei sau ruși, a trecut 43 dintre ei clandestin peste Prut. Aceeași Poliție a sugerat chiar și eliberarea de documente false în asemenea cazuri [6, f.319: raportul Poliției din Ungheni-Prut, 30 iulie 1940]. Dacă aici era vorba de persoane ce voiau să plece în teritoriile cedate, autoritățile române au forțat de asemenea evrei originari din teritoriile cedate să se întoarcă acolo [18, p.2; 19, p.232; 20, p.452-454: procesul-verbal al ședinței Uniunii Comunităților Evreiești, 14 august 1940]. Mai departe, erau expulzați, ori prin punctele de trecere, ori clandestin, deținuții originari din Basarabia și din Bucovina de Nord puși în libertate [7, f.23: închisoarea militară către Inspectoratul de Poliție al Ținutului Prut, 19 august 1940;

f.174: Inspectoratul de Poliție al Ținutului Prut către Chestura de Poliție din Iași, 30 august 1940; 21, f.193: raportul Chesturii de Poliție din Iași, 21 octombrie 1940; 22, f.99v: „tabel de persoanele civile evrei care s'au repatriat în Basarabia azi 3 Septembrie 1940”, persoanele „indezirabile” trecute clandestin în România [7, f.140-141: Direcția Generală a Poliției către comisiunea mixtă de repatrieri Ungheni, 24 august 1940], oamenii care se înscriaseră pentru plecare, dar care se răzgândiseră și persoanele originare din Basarabia și Bucovina care soseau la punctul de trecere fără documentele cerute de autoritățile sovietice [7, f.142].

Existau și restricții în ce privește plecarea din România spre teritoriile cedate – pe 19 iulie, Ministerul Internelor le-a interzis etnicilor germani din Basarabia și Bucovina de Nord să plece, ei urmând să fie „repatriați” în Germania [6, f.145: copia ordinului telegrafic nr.9834/19 iulie 1940 al Ministerului Internelor; 23, p.43-44: telegrama 1013/28 iunie 1940 a ministrului plenipotențiar german la București]; printre normele comunicate comisiei mixte din Ungheni-Prut pe 24 august era și interdicția de a pleca dacă cei care lucraseră în întreprinderi publice și private unde aflaseră secrete militare și economice nu aveau avizul delegatului marelui stat-major [7, f.140-141: Direcția Generală a Poliției către Comisiunea Mixtă de Repatrieri Ungheni, 24 august 1940].

Alegerea între România și U.R.S.S.

Având în vedere cele de mai sus, reiese că listele stabilite de comisii mixte nu reflectă decât într-o anumită măsură alegerea individuală pentru România sau U.R.S.S. Pe baza listelor comisiei mixte din Ungheni-Prut [24; 10] putem să emitem însă unele ipoteze. Aceste liste conțin datele persoanelor trecute în 27 de zile (între 12 august și 26 septembrie¹) în România și ale celor plecate între 30 iulie și 26 septembrie în U.S.S.R prin Ungheni-Prut.

Începem cu totalul persoanelor trecute dintr-o țară în alta și cu distribuția lor pe grupuri etnice. Numărând înregistrările individuale, obținem următoarele:

Tabelul 2

Persoanele trecute în România din teritoriile cedate

Total	Români	Germani	Greci	Maghiari	Poloni	Alții ²	Neprecizat
5.438	5.195	68	38	34	31	68	4

Așadar, majoritatea covârșitoare (95,5%) erau etnici români. Numărul lor fiind așa de ridicat, putem presupune că era vorba de o regulă generală, chiar dacă nu avem date pentru toate zilele. Trebuie însă notat că cei care, după nume, nu erau etnici români au fost adeseori înregistrați ca atare (și, mai rar, invers). Așadar, partea minoritarilor și a cetățenilor străini era, probabil, ceva mai ridicată.

În pofida ordinului ministrului plenipotențiar german de a nu părăsi teritoriile cedate decât dacă exista un risc de a fi urmărit de G.P.U. [23, p.43-44: telegrama 1013/28 iunie 1940 a ministrului plenipotențiar german la București], germanii au fost minoritarii care au plecat în cel mai mare număr în România, poate dintr-o frică generală a bolșevismului.

Printre cei înregistrați s-au aflat doar două casnice evreice și 19 ruși, fără îndoială, din cauza restricțiilor sus-menționate, după cum arată listele de „evreii și străinii fără pașapoarte cari au depus acte pentru a obține aprobarea de a trece în România” și care trebuiau să aștepte rezultatul în Basarabia. Potrivit acestor liste, pentru zilele de 12, 13, 14, 20, 21, 23 și 24 august, numărul persoanelor care așteptau în acele zile aprobarea în Basarabia era următorul:

Tabelul 3

Persoanele care așteptau în Basarabia aprobarea de a trece în România

Total	Români	Armeni	Evrei	Maghiari	Poloni	Ruși	Iugoslavi	Neprecizat
129	1	1	42	1	1	81	1	1

De vreme ce niciuna dintre aceste persoane nu se regăsește pe listele celor trecuți prin Ungheni-Prut în România, probabil nu au primit aprobare sau au trecut în zilele pentru care nu avem date.

¹ 12.08.1940; 13.08.1940; 14.08.1940; 15.08.1940; 16.08.1940; 20.08.1940; 21.08.1940; 23.08.1940; 24.08.1940; 25.08.1940; 29.08.1940; 01.09.1940; 02.09.1940; 03.09.1940; 07.09.1940; 08.09.1940; 09.09.1940; 12.09.1940; 13.09.1940; 14.09.1940; 18.09.1940; 19.09.1940; 20.09.1940; 22.09.1940; 23.09.1940; 25.09.1940; 26.09.1940.

² 2 armeni, 3 bulgari, 2 francezi, 3 italieni, 2 evreice, 8 macedonieni, 11 moldoveni, 19 ruși, 8 sârbi, 3 turci, 7 ucraineni.

În ce privește persoanele trecute în perioada sus-menționată în U.R.S.S., avem următoarele cifre:

Tabloul 4

Persoanele trecute în U.R.S.S.

Total	Români	Bulgari	Evrei	Ruși	Ucraineni, ruteni	Alții ³	Neprecizat
7.379	5.512	113	372	926	123	49	284

Chiar dacă etnicii români alcătuiau din nou o majoritate foarte mare (74,7%), minoritarii erau cu mult mai reprezentați printre persoanele care treceau în U.R.S.S. decât printre cele care plecau în România. Aceasta reflectă realitatea locală. Într-adevăr, dacă ne referim la recensământul din 1930, majoritatea minoritariilor ruși, ucraineni și ruteni din România, precum și minorități destul de însemnate de bulgari și evrei locuiau în Basarabia (și în Bucovina de Nord).⁴ De vreme ce U.R.S.S. respingea persoanele care nu erau originare din teritoriile ocupate sau care trăiseră în Vechiul Regat, acești etnici români și minoritari erau, fără îndoială, localnici care se întorceau acasă. De altfel, Chestura de Poliție din Iași a cules informația că creștinii care pleacă în Basarabia vorbesc de „dorul de a-și revedea familiile și pământul, unde s’au născut și crescut”, în pofida conștiinței că „îi așteaptă o soartă foarte grea” [10, f. 217: raportul Inspectoratului de Poliție al Ținutului Prut, 10 iulie 1940].

În ce privește evreii, mulți au plecat în U.R.S.S. începând cu 28 iunie și în iulie. Așadar, pe 30 iunie un comunicat al Ministerului Internelor menționa că în aceeași zi trecuseră 7.600 de evrei la Ungheni și Cristești și 2.000 prin Galați [15, p.3]. Judecând după informațiile disponibile, este foarte probabil ca ritmul plecării evreilor în U.R.S.S. să fi încetinit în august și nu reiese că publicarea decretelor-legi antisemite pe 9 august sau venirea la putere a Gărzii de Fier pe 14 septembrie ar fi provocat pe termen scurt o fugă în masă spre U.R.S.S. [22; 21, f.179-190: lista persoanelor respinse de delegații ruși, 18 octombrie 1940; 26, p.259-281: lista publicată (cu greșeli)].

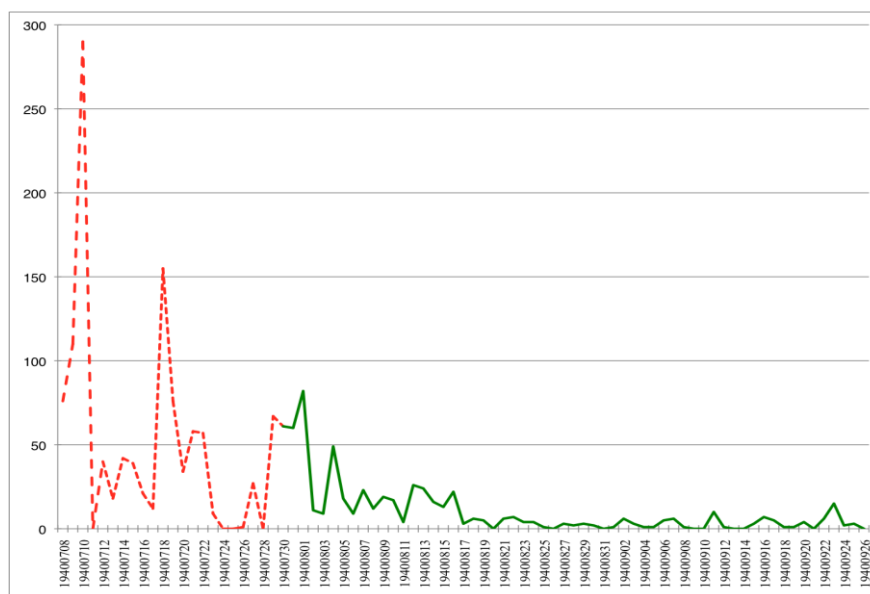

Fig.1. Numărul zilnic de evrei sosiți la Ungheni între 8 și 29 iulie (cifrele reale fiind egale sau mai mari) (linia punctată) și totalul aproximativ de evrei care s-au prezentat între 30 iulie și 25 septembrie la acest punct de trecere (linia continuă)⁵.

³ 14 germani, 22 gagauzi, 13 poloni.

⁴ Potrivit recensământului din 1930, în Basarabia locuiau 351.912 dintre cei 409.150 de etnici ruși (86%), 163.726 dintre cei 366.384 de etnici bulgari (44,7%) și 204.858 dintre cei 728.115 de etnici evrei (28,2%) [25, p.58, 60].

⁵ Pentru perioada 8-11 iulie, dispunem doar de datele persoanelor cu nume evreiesc refuzate de delegatul sovietic din comisia mixtă din Ungheni (3). Pentru perioada 12-29 iulie, am adunat numărul civililor (ruși) evrei trecuți prin Ungheni în U.R.S.S. și al persoanelor cu nume evreiesc refuzate de delegatul sovietic (2+3). Pentru perioada 30 iulie – 25 septembrie, am adunat numărul evreilor (civili și militari) trecuți prin Ungheni în U.R.S.S. și al persoanelor cu nume evreiesc refuzate de delegatul sovietic (1+3). Coborârea la zero a trecerilor pe 28 iulie se explică prin faptul că, din cauza vremii rele, doar 12 persoane din 205 (fără deosebire de etnie), care se îndreptau spre Basarabia, au putut trece în fața comisiei mixte [6, f.272: raportul Poliției din Ungheni-Prut, 29 iulie 1940].

Pe 6 august, Poliția, probabil cea din Ungheni-Prut, a raportat o încetinire generală a plecărilor în U.R.S.S.: „de unde în trecut se scurgeau prin acest Punct [Ungheni-Prut] zilnic 6-7.000 demobilizați și sute de civili, în zilele din urmă numărul desconcentrațiilor se menține între 50-200, iar cel al persoanelor civile între 30-80” [9, f. 46: referatul Poliției, 6 august 1940].

Trecem acum la distribuirea emigranților pe categorii profesionale. Potrivit listelor comisiei mixte din Ungheni-Prut, următoarele persoane trecute în România nu erau active:

Tabelul 5

Persoanele inactice trecute în România

Grupurile de persoane	Total	Români	Germani	Greci	Maghiari	Poloni	Alții
copii, elevi	1.635	1.598	13	6	5	3	10
bacalaureați, studenți, absolvenți cu diplome	140	135	0	0	0	3	2
casnice	1.537	1.456	19	15	7	14	26
pensionari (neprecizat)	99	98	1	0	0	0	0
pensionari (funcție publică)	62	61	1	0	0	0	0
proprietari	32	31	0	0	0	1	0

Tabelul 6

Persoanele inactice trecute în U.R.S.S.

Grupurile de persoane	Total	Români	Bulgari	Evrei	Ruși	Ucraineni, ruteni	Alții
copii, elevi	407	122	0	85	177	16	7
studenți	10	2	1	2	5	0	0
casnice	379	166	1	56	141	9	6
pensionari (neprecizat)	1	1	0	0	0	0	0

Constatăm că, în ambele direcții, cele mai mari grupuri de persoane inactice erau formate din copii și elevi, precum și din casnice. Trebuie notat că un mare număr de femei treceau în România, respectiv în U.R.S.S., cu copiii, dar *fără* soții lor. Se poate presupune că ele se porneau la soții deja plecați sau, în cazul în care aceștia fuseseră mobilizați, la alte rude. Într-adevăr, unii membri ai administrației românești din teritoriile cedate fuseseră obligați să se refugieze fără întârziere în România, lăsându-și nevestele și copiii în urmă [4, f.15: raportul comandantului gărzii naționale din județul Storojineț, 6 iulie 1940; f.17-21: dare de seamă a comandantului gărzii naționale din județul Storojineț, 27 iulie 1940].

Frapează disparitatea numerică dintre studenții care treceau în România și cei care plecau în U.R.S.S., precum și absența bacalaureaților și a absolvenților cu diplome îndreptați spre Basarabia. Motivul principal era, probabil, că nu exista o universitate în Basarabia (ci doar facultățile de teologie și de științe agricole la Chișinău), așa încât cei mai mulți studenți nu puteau să-și continue studiile, iar absolvenții cu diplome nu puteau să le continue la un nivel mai înalt. Astfel, o persoană plecată în România din Tighina care studia româna și franceza nu putea să-și termine studiile, de vreme ce la Institutul din Chișinău urmau să fie predate germana și „moldo-veneasca” [3, f.391: declarația unei studente din Tighina, circa 9 septembrie 1940].

Iese în evidență și proporția foarte importantă de pensionari din funcția publică din totalul pensionarilor trecuți în România (38,5%). Probabil, plecau pentru aceleași motive ca și membrii administrației civile și spirituale, motive pe care le vom evoca mai departe.

Tabelul 7

Distribuirea pe profesii a persoanelor trecute în România

Profesii	Total	Români	Germani	Greci	Maghiari	Poloni	Alții	Neprecizat
agricultori, viticultori etc.	68	64	0	2	2	0	0	0
muncitori necalificați	60	52	1	2	0	1	4	0
muncitori calificați	74	60	5	0	6	2	1	0
servitori ⁶	38	35	1	0	0	1	1	0
meseriași	80	64	6	3	0	0	7	0
tehnicieni și ingineri	33	29	3	0	0	0	1	0
angajați ⁷	333	323	3	2	1	1	3	0
directori și administratori	12	11	0	0	0	0	1	0
comercianți și industriași	44	32	1	8	0	1	2	0
profesioniști ai sănătății	66	64	0	0	0	2	0	0
profesioniști ai presei	4	4	0	0	0	0	0	0
magistrați, avocați etc.	61	61	0	0	0	0	0	0
profesioniști ai educației	411	406	1	0	0	2	2	0
slujitori ai bisericii	229	227	1	0	1	0	0	0
artiști	8	8	0	0	0	0	0	0
militari	299	275	9		11		4	
forțe de ordine	33	33	0	0	0	0	0	0
profesii neidentificabile	49	42	2	0	1	0	4	0
Total	1.902	1.790	33	17	22	10	30	0

Să ne uităm la etnicii români, care formau, de departe, cel mai însemnat grup (94,1%). Profesioniști ai educației, angajații, militarii și slujitorii bisericii formau grupurile cele mai importante de persoane active trecute în România. Militarii erau, probabil, în cea mai mare parte oameni originari din provinciile de vest, care fuseseră mobilizați pe frontul de est și care se întorceau acasă. Dacă adăugăm la celelalte trei categorii profesionale tehnicienii și inginerii, directorii și administratorii, magistrații, avocații etc., precum și forțele de ordine, adică 1.090 de etnici români dintre cei activi (60,9%), constatăm că plecau în primul rând administrația civilă și spirituală. Din cauza ambiguității cuvântului „funcționar”, proporția exactă a administrației publice, respectiv private, este imposibil de stabilit. Doar 706 bugetari pot fi clar identificați.

Pe de o parte, membrii administrației civile și spirituale se gândeau, probabil, la siguranța lor fizică [3, f.22: declarația unui protoereu din Hâjdieni, 1 septembrie 1940; 4, f.17-21: dare de seamă a comandantului gărzii naționale din județul Storojineț, 27 iulie 1940; 7, f.97-99: declarația unui director de școală din Ivancăuți, 7 august 1940] și financiară. Pe de altă parte, mulți dintre ei proveneau din teritoriul rămas al României, după cum arată mărturiile lor.

Numărul redus de minoritari activi înregistrați nu ne permite să emitem ipoteze. Proporția importantă de militari printre minoritarii germani și, mai ales, maghiari se explică, fără îndoială, și ea prin faptul că oameni originari din vest mobilizați la est se întorceau la vatră [5, f.120: declarația unui concentrat din Mediaș, 2 iulie 1940].

⁶ În privat, hoteluri și restaurante.

⁷ De birou, de poștă și de transport în comun.

Tabelul 8

Distribuția pe profesii a persoanelor trecute în U.R.S.S.

Profesii	Total	Români	Bulgari	Evrei	Ruși	Ucraineni, ruteni	Alții	Neprecizat
agricultori, viticultori etc.	328	260	7	2	48	8	3	0
muncitori necalificați	283	154	3	33	91	2	0	0
muncitori calificați	132	58	0	3	62	5	3	1
servitori	8	4	0	0	4	0	0	0
meseriași	127	42	0	48	36	0	1	0
tehnicieni și ingineri	11	5	0	1	5	0	0	0
angajați ⁸	39	16	0	4	18	0	0	1
comercianți	6			6			0	
profesioniști ai sănătății	17	9	0	4	4	0	0	0
profesioniști ai presei ⁹	3	1		1	1		0	
avocați	1				1		0	
profesioniști ai educației	14	10	0	1	3	0	0	0
slujitori ai bisericii ¹⁰	1	1					0	
artiști	1				1		0	
militari	5.586	4.652	101	125	319	82	29	278
forțe de ordine	4	3	0	0	1	0	0	0
profesii neidentificabile	12	2	0	1	8	1	0	0
Total	6.573	5.217	111	229	602	98	36	280

Reiese în mod clar preponderența militarilor, mai ales printre etnicii români activi (85%). De data asta, era, fără îndoială, vorbă de etnici români, respectiv minoritari din Basarabia (și poate și din Bucovina de Nord) mobilizați pe frontul de vest, care se întorceau acasă. (Din liste nu reies profesiile de zi cu zi ale militarilor decât pentru unii ofițeri, pe care i-am numărat printre militari.)

Doar 21 de persoane sunt clar identificabile drept funcționari, toți de la C.F.R. și P.T.T., mai puțin un plutonier. După etnicitate, erau 14 ruși, 6 români și 1 ucrainean. Era, probabil, vorba de funcționari originari din Basarabia sau din Bucovina de Nord numiți sau mutați în alte provincii înaintea evacuării sau evacuați în urma cedării, care se întorceau acum acasă. Chiar dacă admitem că alți „funcționari” din liste erau, de fapt, bugetari, numărul lor vizibil era redus, probabil și din cauza restricțiilor sovietice menționate mai sus.

Se distinge faptul că printre persoanele active trecute în U.R.S.S. majoritatea zdrobitoare atât pe total, cât și în fiecare grup etnic aparte, au format-o, după militari, muncitorii manuali.

Tabelul 9

Proporția de agricultori, muncitori și meseriași printre persoanele active trecute în U.R.S.S.

	Români	Bulgari	Evrei	Ruși	Ucraineni, ruteni	Alții	Neprecizat
1) agricultori	46%	70%	1,9%	17%	50%	42,9%	0%
2) muncitori și meseriași	45%	30%	80,8%	66,8%	43,8%	57,1%	50%
Total (1+2)	91%	100%	82,7%	83,7%	93,8%	100%	50%

În ce privește agricultorii, o explicație plauzibilă este că imensa majoritate a fiecărui grup etnic, cu excepția evreilor (dar și aceștia mai mult decât coreligionarii lor din restul României), lucra pământul¹¹ și că era vorbă de gospodari sau de lucrători cu ziua ale căror gospodării sau familii se aflau în Basarabia și care se întorceau acasă.

⁸ de birou, de poștă și de transport în comun

⁹ tipografi

¹⁰ dascăli

¹¹ Dacă ne referim la recensământul din 1930: 90,38% dintre români, 90,66% dintre bulgari, 9,73% dintre evrei, 74,37% dintre ruși, 95,05% dintre ucrainenii și rutenii [27, p.18].

Suprareprezentarea muncitorilor și meseriașilor se datora, fără îndoială, situației economice dificile din România, îmbinată cu propaganda sovietică care împingea pe mulți dintre ei (și, desigur, pe agricultori) spre U.R.S.S. După cum atestă unele mărturii, populația săracă era dispusă să creadă promisiunile sovietice [3, f.276-277: declarația preotului din Molovata, 9 septembrie 1940], iar mulți evrei care plecau spre U.R.S.S. făceau parte din această pătură [1, f.173v-174: referatul unui inspector controlor al speculei despre inspecția orașelor Dorohoi, Botoșani, Iași și Vaslui, 11 iulie 1940]. Mărturiile mai arată că muncitorii manuali evrei fugeau de măsurile antisemite ce urmau să fie luate [28, f.67: nota corpului detectivilor, 29 iunie 1940; 6, f.266: raportul Poliției din Ungheni-Prut, 29 iulie 1940; 3, f.460-461: declarația unui român din Chișinău, 14 septembrie 1940]. (Asemenea măsuri au fost anunțate în presă începând cu luna iulie [29, p.3; 30, p.1; 31, p.3].) Trebuie însă notat că această frică se extindea și asupra unor evrei burghezi, mai ales după numirea guvernului Gigurtu pe 4 iulie [10, f. 217: raportul Inspectoratului de Poliție al Ținutului Prut, 10 iulie 1940], alcătuit din membri aparținând unor diferite mișcări de extremă dreaptă, dar comisia mixtă din Ungheni-Prut nu a înregistrat decât 6 comercianți evrei, 1 medic și 2 farmaciști printre cei care au trecut între 30 iulie și 26 septembrie în U.R.S.S. Dacă este probabil ca alți comercianți și profesioniști ai sănătății evrei să fi trecut în Basarabia înainte de 30 iulie sau prin alte puncte, este de asemenea probabil ca acești oameni să fi avut mai puține facilități sau să nu-și fi dorit la fel de mult să renunțe la situația lor ca muncitorii ori meseriașii, fiind mai puțin atrași de „primul stat al muncitorilor și țăranilor”.

Au existat, de asemenea, muncitori și meseriași evrei care au plecat spre România.

Tabelul 10

Distribuirea pe profesii a evreilor care așteptau în Basarabia aprobarea de a trece în România prin Ungheni-Prut

	Muncitori calificați	Meseriași	Angajați	Comercianți	Profesioniști ai sănătății	Profesii de neidentificat
Total	1	6	13	2	3	1
Dintre care militari	0	4	7	2	3	0

Militarii veneau, probabil, din vestul României și fuseseră mobilizați pe frontul de est. Situația e clară în cazul unui comerciant și a doi profesioniști ai sănătății, care se duceau la familiile lor. Muncitorul calificat, doi meseriași și doi angajați făceau același lucru, fără a fi militari. Însă nu putem exclude că motivul pentru care unii evrei doreau să treacă în România la unele date așa de târzii era dezamăgirea față de situația (reală) din teritoriile ocupate [3, f.345-346: declarația preotului din Bursuceni, circa 7 septembrie 1940; f.92: declarația unui licențiat de drept din județul Orhei, circa 25 noiembrie 1940; f.321: declarația unui conductor P.T.T. din Chilia-Veche, 8 septembrie 1940; f.114: declarația unui agent al inspecției M.A.T. din Condești (județul Ialomița), circa 29 august 1940; f.354-355: declarația unui funcționar al administrației centrale a Ținutului Nistru, 7 septembrie 1940].

Este mai greu de stabilit care persoane alegeau România sau U.R.S.S. rămânând pe loc. Există informații răzlețe, precum o listă de 18 funcționari „basarabeni” intrați în serviciul sovieticilor [7, f.156: „tabel de toți Basarabeni care au fost funcționari sub Administrația românească, dar care astăzi au rămas și au intrat în serviciul sovietelor”]. Pe baza mai multor surse, istoricul Svetlana Suveică concludă că, în timp ce marea majoritate a funcționarilor înalți a plecat, marea majoritate a funcționarilor mai mici a rămas, îngrijorați fiind de „securitatea personală, a familiei și bunurilor” [32, p.261]. În rădăcinarea în teritoriile cedate nu a determinat alegera U.R.S.S.-ului doar la funcționari. Astfel, un evreu din Cernăuți a mărturisit mai târziu: „N-am fugit. De altfel, unde am fi putut fugi? Aici am lucrat, locuit, aici am fost născuți. Unde ar fi trebuit să mergem? Am rămas” [33, p.90].

Concluzii

Deși lipsesc în cea mai mare parte datele despre persoanele care au trecut prin Ungheni-Prut în direcția României înainte de 12 august, precum și despre cei care au plecat înainte de 30 iulie în U.R.S.S. prin același punct de frontieră, date care ar putea să ne ajute să sesizăm mai bine dimensiunea migrației și motivele alegerii pentru care au ales între România și U.R.S.S., informațiile disponibile ne permit totuși să tragem unele concluzii. În primul rând, constatăm că nu treceau în România doar etnicii români, iar în U.R.S.S. nu plecau doar evreii, care au fost acuzați în mod colectiv de ură față de români și au fost învinovați pentru desfășurarea dezastruoasă a evacuării [34]. Dimpotrivă, în perioada pentru care dispunem de date amănunțite etnicii români alcătuiau majoritatea covârșitoare atât a celor care treceau în România, cât și a celor care plecau în U.R.S.S.

În plus, sursele demonstrează că zeci de evrei încercau să treacă în România. Chiar dacă nu putem identifica toate motivele individuale, nu există nicio îndoială că oamenii nu alegeau între România și U.R.S.S. din motive, în primul rând, naționale sau ideologice. Dimpotrivă, la ei prevalau considerații practice legate de familie, de siguranța personală, de oportunitățile de muncă sau de studii.

Referințe:

1. ANIC, Frontul Renașterii Naționale (602), dosar 3.
2. LUNGU, C.M., NEGREANU, I.A. *România în jocul marilor puteri 1939-1940*. București: Curtea Veche, 2003.
3. CNSAS, D 012118 (FD 7319).
4. ANIC, Frontul Renașterii Naționale (602), dosar 32.
5. ANIC, Direcția Generală a Poliției (2350), dosar 225/1940.
6. ANIC, Inspectoratele Regionale de Poliție (3322), dosar 827.
7. *Ibidem*, dosar 860, vol.I.
8. ȘIȘCANU, I. *Uniunea sovietică-România 1940. (Tratative în cadrul comisiilor mixte)*. Chișinău: ARC, 1995. 270 p.
9. ANIC, Inspectoratele Regionale de Poliție (3322), dosar 860, vol. II.
10. SJAN Iași, Rezidența Regală a Ținutului Prut (1753), dosar 32/1940, vol. II.
11. Arhivele Militare Naționale Române, Marele Stat-Major, Secția II, dosar 940/1940.
12. SJAN Alba, Rezidența Ținutului Mureș, Administrația Generală, dosar 274/1940.
13. SJAN Cluj, Prefectura județului Cluj (29, 37), dosar 25/1940.
14. SJAN Iași, Prefectura județului Iași (1241), dosar 230/1940.
15. Comunicatul Ministerului de Interne referitor la evacuările din Basarabia și Bucovina. În: *România*, 2 iulie 1940, nr.751, p.3.
16. Călătoria refugiaților pe C.F.R. În: *România*, 2 iulie 1940, nr.751, p.3.
17. Pentru cei cari vor să se înapoieze în Basarabia și Bucovina de Nord. În: *România*, 25 iulie 1940, nr.774, p.3.
18. More Jews Ousted from Jobs in Rumania; Emigration to Bessarabia Continues. In: *Jewish Telegraphic Agency*, 1 august 1940, nr.98, p.2.
19. ANCEL, J. *Contribuții la istoria României. Problema evreiască*. Vol.1. București: Hasefer, 2001. 487 p.
20. ANCEL, J. (ed.). *Documents Concerning the Fate of Romanian Jewry During the Holocaust*. Vol.I. New York: The Beate Klarsfeld Foundation [1986]. 598 p.
21. ANIC, Direcția Generală a Poliției (2350), dosar 243/1940, vol.II.
22. CNSAS, D 014977, vol. I.
23. *Akten zur deutschen auswärtigen Politik 1918-1945. Serie D: 1937-1945. Band X*. Frankfurt/Main: P. Keppler Verlag, 1963. 529 p.
24. SJAN Iași, Rezidența Regală a Ținutului Prut (1753), dosar 32/1940, vol.I.
25. *Anuarul statistic al României 1939 și 1940*. București: Imprimeria Națională, 1940. 762 p.
26. TAȘCĂ, M., NIESS, W. *Dezmembrarea României. Anexarea de către URSS a Basarabiei, nordului Bucovinei și Ținutului Herța - 1940*. Chișinău: Cartea Juridică, 2015. 948 p.
27. *Recensământul general al populației României din 29 Decembrie 1930*. Vol.V. București: Imprimeria Națională, 1940. 418 p.
28. ANIC, Direcția Generală a Poliției (2350), dosar 175/1939.
29. Consiliul de Miniștri a luat măsuri pentru soluționarea problemei evreiești. În: *România*, 11 iulie 1940, nr.760, p.3.
30. Noi norme generale pentru înscrierile în Partidul Națiunii. În: *România*, 13 iulie 1940, nr.762, p.1.
31. Subvenția acordată cultului mozaic a fost suprimată. Preoții nu vor mai boteza pe mozaici. În: *România*, 21 iulie 1940, nr.770, p.3.
32. SUVEICĂ, S. „Pătrunși de simțul datoriei?” Despre loialitatea funcționarilor publici din Basarabia în anul 1940. În: *Tyragetia*, 2016, nr.2, p.257-266.
33. RANNER, G., HALLING, A., FIEDLER, A. et al (ed.). „...und das Herz wird mir schwer dabei”. *Czernowitzer Juden erinnern sich*. Potsdam: Deutsches Kulturforum östliches Europa e.V., 2009.
34. BLASEN, Ph. L'évacuation de la Bessarabie et de la Bucovine du Nord (juin-juillet 1940): la création d'un cliché antisémite roumain. În: *Revista de Istorie a Evreilor din România*, 2019-2020, nr. 4-5, p. 271-310.

Notă: Aș vrea să mulțumesc dlui Adrian Cioflâncă, dlui Andrei Cușco și dnei Vasilica Turculeț pentru contribuțiile la elaborarea acestui articol.

Date despre autor:

Philippe Henri BLASEN, doctor, cercetător științific, Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”, Iași, România.

E-mail: blasen@protonmail.com

ORCID: 0000-0002-8579-8036

Prezentat la 24.10.2021